

VAN | TSO

Van Ticaret ve Sanayi Odası

VAN İLİ

**TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRÜ
DEĞERLENDİRME RAPORU**

2013

VAN İLİ TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖR DEĞERLENDİRMESİ

İlimizde Hayvancılık Sektörünün en başta gelen sorunları örgütsel ve yönetseldir. Çok amaçlı kırsal kalkınma kooperatifleri yerine, AB'de olduğu gibi üretim alt sektörlerine göre (besi, süt, tavukçuluk, arıcılık, ipek böcekçiliği vb.) örgütler kurulmalı; üretimi, sanayii, ve pazarlaması ile entegre olabilecek ihtisas kooperatifi modeline gidilmelidir. Hayvancılığı destekleme projeleri adı altında köylülerimize yıllardır, birer ikişer baş hayvan dağıtmakla hayvancılığın kalkınamayacağı artık bilinmelidir. Hayvancılıkta hedef; orta ve büyük ölçekli işletmeler kurulması olmalıdır. Şu anda kırsal alana yönelik yapılan çalışmalar hayvancılık faaliyetinden, kırsal kalkınma ve kırsal sanayileşmeden uzak bulunmaktadır. Dünyanın hiçbir ülkesinde, hayvancılık geliştirilmeden, kırsal ekonomik kalkınmayı başarmak mümkün olmamıştır.

Hayvancılık sektörü, tarımda istihdam fazlası nüfusun düşük maliyetle istihdam edilebileceği ve katma değeri yüksek olan önemli bir faaliyet alanıdır. Maalesef ülkemizde bugüne kadar yanlış tarım politikaları sonucu; hayvansal üretim hep geri plana itilmiş ve ağırlık bitkisel üretime verilmiştir. Oysa yapılması gereken öncelikli iş; tarımsal üretimde hayvancılığın halen %25-30'lar düzeyinde olan payını, AB'de olduğu gibi %50'nin üzerine çıkarmak ve bitkisel üretim ağırlıklı olan desteklemeleri hayvansal üretime yönlendirmek olmalıdır.

Tüm Dünya'da hayvancılık sektörü, yönetsel olarak veteriner hizmetleri merkezlidir. Veteriner hizmetleri her ne kadar hayvancılık faaliyetiyle ilgili görünse de zoonoz hastalıklar ve gıda güvenliği yönüyle halk sağlığını da yakından ilgilendirmektedir. Ülkemizde gelişmiş ülkelerin tersine bir uygulamaya gidilerek, veteriner hizmetleri hem hayvancılık hem de koruyucu halk sağlığı faaliyet alanlarından uzaklaştırılarak etkisiz kılınmıştır. Hayvancılık ve veteriner halk sağlığı alanlarında istenilen düzeye ulaşılması düşünülüyorsa veteriner hekimlere bu idari yapılar içinde gereken yetki ve sorumluluk verilmelidir.

Veteriner Hizmetleri, Gıda tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile sınırlı olmayıp Orman ve Çevre Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerini de içine almaktadır. Halk sağlığı ve gıda güvenliği açısından çok önemli görevleri olan Belediye Veteriner İşleri Müdürlüklerinin bazı belediyeler tarafından norm kadro düzenlemeleri adı altında kapatıldığı ve veteriner hekimlerin görevine son verildiği görülmektedir. Halk sağlığını tehdit eden ve yürürlükteki yasalara aykırı olan bu bilim ve hukuk dışı uygulamaya karşı İçişleri Bakanlığınca gerekli önlemlerin ivedi olarak alınması gerekmektedir.

Hayvancılık faaliyeti, tarımsal faaliyetle ilişkili bir sektördür. Tarımda yaşanan çok ağır yapısal sorunlar, ister istemez hayvancılığı da önemli bir şekilde etkilemektedir. Ülkemizin henüz % 18 'nin kadastro yapılmamıştır. AB'de en küçük işletme arazisi 13 hektar iken bizde 6 hektardır. Tarımda birim başına maliyet yüksek, üretim uluslararası standartların gerisindedir. Hayvancılığı ileri ülkelerde ekilebilir tarım alanlarının % 60'ı yem bitkilerine ayrılmıştır. Bizde bu oran yem bitkilerine yapılan teşviklere rağmen %6 dolayındadır. Hayvanlarımızın ihtiyacı olan kaliteli kaba yem yeteri miktarda üretilmemekte olup, buna bağlı olarak hayvansal ürünlerin maliyetleri de ciddi oranda yükselmektedir. Mera Kanunu kapsamında yürütülen ıslah çalışmaları henüz istenilen seviyenin çok gerisindedir. Yayla ve meralar yeterince sahip çıkılmadığı için işgal edilerek her geçen yıl azalmakta yada erozyonun etkisi altında çoraklaşmaktadır.

Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliklerine etkinlik kazandırılmalı, bağımsız, kendi politikasını üretebilir bir yapıya kavuşturulmalıdır. Yönetim kurullarında Meslek Odalarının atayacağı serbest veteriner hekimlerin de olması gerekmektedir. Ülkemiz genelindeki tüm serbest veteriner hekimlerle Birliklerin yapacağı bir ortak protokolle suni tohumlama hizmeti çok daha sağlıklı şekilde verilebilir. Nitekim bazı illerde Veteriner Hekim Odaları ile Birlikler arasında yapılan protokoller sonucunda suni tohumlama hizmetlerinin daha etkin hale geldiği ve kayıt işlemlerinin hızlandığı görülmüştür. Amaç her ne kadar suni tohumlama yapmaksada bu gibi hizmetlerin yürütülmesinde zoonoz hastalıkların kontrol ve denetimi ile ürün kaybına neden olmayacak şekilde zamanında genital hastalıkların tedavisi de yapılarak hem halk sağlığı hem de verimlilik göz ardı edilmemiş olacaktır. Damızlık Birliklerine kayıt bedeli niteliğinde bir ödeme, serbest veteriner hekimlerin destekleme primlerinden yapılabilir.

Devletin ulusal politikalarında hayvancılık öncelikli olarak ele alınmalıdır. Hayvancılığı ileri ülkeler seviyesine çıkarabilmek için, yıllardır tarımın bir alt grubu olarak ele alınan Hayvancılık sektörü olarak ele alınmalı, ayrılan kaynağın kullanımının hayvancılık sektörü dışındaki alanlarda kullanılmasının önüne geçilmelidir. Her ne şekilde olursa olsun damızlık hayvan ithalatı adı altında dahi yapılacak hayvan ithalatı hayvancılık sektörü için çözüm değildir. Hatta ithalat sektörün mevcut sorunlarına ilave bir takım sorunları da beraberinde getireceği için sektörün çökmesine neden olacaktır.

Bugün hayvancılık sektöründe yaşanan sıkıntılar geçmişte bilinçsizce tıpkı şimdi olduğu gibi aynı gerekçelerle yapılan hayvan ithalatına dayanmaktadır. O nedenle damızlık hayvan ithalatının tekrar önünün açılmasına yönelik olarak son dönemde dillendirilen bazı görüşlere katılmak mümkün değildir. Başka ülkelerden getireceğimiz damızlık hayvanların büyüdükları bölgelerdeki bakteri faunasına alışkın olmalarından dolayı nakil esnasında ve sonrasında çevre ve beslenme şartlarına adapte olamayarak, çeşitli hastalıklara yakalanma olasılığı çok yüksektir. Bundan dolayı, hastalıklarla mücadele için kullanılacak ilaç ve biyolojik madde, geçmişte olduğu gibi yetiştiriciye ciddi bir maliyet artışına bağlı ekonomik yük getirecektir. Bunlara ilave olarak, ithal hayvanların beraberlerinde getirecekleri ve ülkemizde henüz görülmeyen (Örn:Deli Dana) hastalıkları ülkemize taşınmaları ve mevcut sağlıklı hayvanlarımıza bulaştırmaları riski vardır.Nitekim geçmişte IBR hastalığı ülkemize böyle bulaşmıştır.Bunun yerine "damızlık düve yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi ve hastalıklara dirençli olan yerli ırklarımızın suni tohumlama ve embriyo transferi gibi modern yöntemlerden yüksek düzeyde faydalanarak ıslahının desteklenmesine" önem verilmelidir.

Özellikle embriyo transferi yapılmasında kullanılan embriyoların oldukça pahalı olması nedeniyle kesinlikle sübvansede edilmesi gerekmektedir.

İLİMİZDE HAYVANSAL ÜRETİM

Bölgemizde hayvancılık sektörü, ekonomik ve sosyal yönleriyle çok önemli bir sektördür. Mevcut haliyle küçükbaş hayvancılık bölgemiz için, sosyal yönü ekonomik yönünden daha ağır basan bir sektördür.

Büyük baş hayvan sayısı	: 197.774
Küçük baş hayvan sayısı	: 2.154.566
Süt üretimi	:244.802 ton
Arılı kovan sayısı	: 71.523 adet
Bal üretimi	: 1.169 ton
Avlanan inci kefali miktarı	: 7.607 ton
Alabalık üretim miktarı	: 1.288 ton
Tarıma dayalı imalat ve sanayi işletmeleri sayısı:	250 adet
İlimizde 36.330 kayıtlı çiftçi bulunmaktadır.	
Küçük baş hayvancılık işletmesi sayısı	21.000 adettir.

Küçük Baş Hayvancılık

Van İli küçük baş hayvan sayısı bakımından ülkemizde birinci sırada bulunmaktadır. İlimiz, Ülkemizdeki küçük baş hayvan mevcudunun %7'sine sahiptir.

Son yirmi yıl içinde bölgemizde küçük baş hayvan sayısında önemli bir düşüş olmuştur. 1990-2011 döneminde küçükbaş hayvan sayısı TRB2 bölgesinde % 29 oranında azalmıştır. Van'da % 10 azalma oldu. 1990 yılında Van'da küçük hayvan sayısı 2.4 Milyon iken 2012 yılında 2.1 milyona düşmüştür.

Aynı dönemde nüfus % 80 civanda artmıştır. 1990 yılında Van'da kişi başına küçük baş hayvan sayısı 4 iken, 2012 yılında 2'ye düşmüştür.

Yine bu dönemde ülkemizde kişi başına ortalama kırmızı et tüketimi 6 kg'dan 12 kg'a çıkmıştır. İlimizin önemli bir genetik değeri olan Norduz koyunu Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından koruma altına alınmıştır.

Büyük Baş Hayvancılık

Son 20 yıl içinde ilimizde hayvancılık sektöründe radikal değişimler yaşandı. İlimizde son yirmi yılda sağılan inek sayısında ortalama % 7 azalma olduğu halde süt üretiminde % 54 artış olmuştur.

Son yıllarda kaliteli kaba yem üretimi artmış ve hayvancılık daha bilinçli olarak yapılmaya başlanmıştır. Yem bitkileri ekiminin yaygınlaşması ile beraber, yonca ve korunga gibi besin değeri yüksek kaba yemler ile besleme artmaya başladı. Bu uygulama ile aynı zamanda üretim maliyetleri de düşmüş oldu. Örneğin, 1994 yılında 1 ton süt ile 1,1 ton kuru yonca alınabilirken, 2010 yılında 1 ton süt ile 2 ton kuru yonca alınabilmektedir.

Ancak 2012 yılında yaşanan kuraklık ve buna bağlı olarak kaba yem fiyatlarında yaşanan aşırı artış hayvancılığı oldukça zor durumda bırakmıştır. Bu dönemde 1 ton süt ile bir ton yonca kaba yemi alınamamıştır.

İlimiz hayvancılığında halen kültür ve melezi hayvanların oranı oldukça düşüktür. Bugün ülkemizde bu oran % 76 seviyesinde iken ilimizde % 34 seviyesindedir. Bu nedenle, ilimizde sun'i tohumlama çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

1995 yılında Van'da 234 bin büyük baş hayvan mevcudu var iken 2012 yılında 172 bine düşmüştür (%26 azalma).

2000 yılından kesilen büyük baş hayvan sayısı 17.000 iken 2012 yılında 11.915 adede düşmüştür.

2011 yılı verilerine göre Van'da kişi başına düşen GSYİH tutarı 4.311 USD dir. İllerin kişi başına düşen GSYİH sıralamasında Van 77. sırada bulunmaktadır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi bakımından ilimiz 2003'ten, 2011 yılına gelindiğinde nispi bir ilerleme kaydedememiştir. Bu dönemde 70. sıradan 75. sıraya düşmüştür.

ARAZİ DAĞILIMI ve BİTKİSEL ÜRETİM

Yüzölçümü	:	1.906.900	hektar
Toplam Nüfusu	:	1.051.975	kişi
Köy nüfusu	:	503.258	kişi
İlçe sayısı	:	12	Adet
Köy nüfusu oranı	:	% 48	
Köy sayısı		576	Adet

Toplam tarım arazisi ilin yüzölçümünün %17'sine karşılık gelen 372.196,3 Ha'dır.

İlin yüzölçümünün % 67'si (1.359.022 Ha) çayır ve meralardan oluşmaktadır.

İlimizin çayır-mera varlığı Ülkemizin çayır ve mera varlığının %10'udur.

Van ilinde sulanabilen 256.121,1 hektar tarım arazisinin **123.173,3** hektarı sulanmaktadır.

Sulanan alanın, sulanabilir tarım alanı içindeki oranı %48 'dir.

Van'da üretimi yapılan en önemli bitkisel ürünler hububat ve yem bitkileridir. Hububat üretimi 101.336 Hektar, yem bitkileri (Yonca, korunga, silajlık mısır, fiğ) üretimi ise 104.586 Hektardır.

En fazla üretilen ürünler 120 bin ton ile buğday ve 830 bin ton ile yoncadır.

SEBZECİLİK

Son yıllarda açıkta sebzecilikte büyük ilerleme katledilmektedir. İlimizde kış döneminde tüketilen yaş sebzelerin tamamı, yaz döneminde ise yaklaşık % 95'i il dışından gelmektedir. Bu nedenle, il'de yapılan sebze üretiminde pazar sorunu yaşanmamaktadır. Sebze tarımı, ayrıca istihdama yüksek etkisi ile de ilimiz için önem taşımaktadır.

İlimizde 50 dekardan 400 dekara varan büyüklüklerde birçok sebzeçilik işletmesinde yoğun olarak sırıkta domates, kavun, fasulye, hıyar, lahana, patates gibi sebzeler üretilmektedir. Bu işletmelerde üretim sezonu boyunca yüzlerce kişi istihdam edilmektedir. Yapılan üretimde sırıkta domateste ortalama 12 ton/dekar verim alınmaktadır.

İşletmelerin gösterdiği başarı sebzeçiliğe olan rağbeti gittikçe arttırmaktadır. İlde 2012 yılında yaklaşık 13.000 dekar alanda sebze üretimi gerçekleştirildi. 1995 yılında 8.700 dekar alanda sebze üretimi yapılmaktaydı.

MEYVECİLİK

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren meyve bahçesi tesislerinde büyük bir artış yaşanmıştır. 10 yıl içinde yaklaşık 30.000 dekar olan meyve bahçeleri 45.000 dekara çıkmıştır.

VAN'DA TARIMSAL YATIRIM YAPMAK İÇİN 10 NEDEN

- 1.Geniş mera varlığı ile mera koyuncululuğu ve büyük baş hayvan besiciliği için önemli bir potansiyel taşımaktadır. İlde 1.359.022 Hektar mera bulunmaktadır.
- 2.Geniş alanlarda yem bitkileri üretiminin yapılması özellikle süt sığırcılığı için avantaj oluşturmaktadır. İlde 104.586 Hektar alanda yem bitkileri üretimi yapılmaktadır.
- 3.Gelişmekte olan önemli dış pazarlara (Türk Cumhuriyetleri, Rusya Fedarasyonu, İran ve Irak) yakın olması
- 4.Alabalık yetiştiriciliği için önemli su kaynaklarına sahip olması ve iç su balıkları üretiminde önemli bir yer tutan inci kefali balığının tüm istihsal sahalarının ilimizde bulunması. Yıllık inci kefali istihsalı 7.607 ton'dur.
- 5.Geleneksel üretim çeşitliliği, tarımsal kirliliğinin düşük olması nedeniyle organik tarıma ve iyi tarıma elverişli olması, otantik yapısı ile ekoturizm için önemli bir fırsat sunması.
- 6.Yaz sebzeçiliği için rekabet avantajı ve mukayeseli üstünlüğe sahip olması.
- 7.Kiraz üretiminde geç dönem hasat avantajı bakımından stratejik üstünlüklere sahip olması.
- 8.Çevre iller ile etkileşim gücünün yüksek olması ve genç işgücünün fazla olması.
- 9.Bitkisel ve hayvansal üretimin giderek artması, tarıma dayalı sanayi yatırımlarını ihtiyaç haline getirmektedir.
- 10.Son yıllarda bölgemizde hayvancılık, meyvecilik, sebzeçilik yatırımlarına olan ilginin artması, halı hazırda bölgede yapılmayan damızlık düve yetiştiriciliği ile fide ve fidan üretimine yönelik yatırımları cazip hale getirmektedir.

İL TARIM SANAYİSİNİN GENEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ EN ÖNEMLİ 10 SORUN

- Hammadde üretimi yeterli değil, istikrarsız ve standart değil
- Hammadde üretim maliyetleri yüksek olduğu için rekabet kapasitesi az,
- Yatırımlarda bürokratik engeller (osb hariç)
- Nitelikli insan kaynağı eksikliği
- Servis ve bakım hizmetleri gibi yan hizmetler eksikliği
- İnovasyon ve ar-ge kapasitesi düşük, üniversitenin işbirliği yok.
- Tarım sanayisinin sözleşmeli üretimi teşvik etmemesi
- Tarım sanayisinin ihtisas kümelerinin tesis edilmemesi
- Yatırım rehberliği mekanizmaları yetersiz
- Geleneksel ürünlerin tescilleri yapılmamış.

Çözüm önerileri

- Üretimde kümelenme sağlanmalı ve üretim planlaması yapılmalı
- Üretici-sanayici sözleşmeli üretim ilişkisi kurulması
- İhtiyaç duyulan mesleklerde nitelikli personel eğitimi yapılması
- Doğrudan il valisine bağlı yatırım destek merkezi kurulmalı
- Üniversite-özel sektör arasında ortak çalışmalar yapılmalı
- Kümelenme stratejisi ve haritaları yapılmalı
- Yerel ürünler ile ilgili coğrafi tescil işlemleri yapılmalı
- Bölgenin alt yapı potansiyeli, tür ve ekolojik avantajları ve hedef grup ve çiftçi- köylü ayrımı belirlenmeli.
- Büyük sermaye grupları tarıma yönlendirilmeli.
- Arıcılık bölge için iyi bir istihdam potansiyeline sahip.
- Vangölü havzasının toprak envanteri çıkarılmalı.
- Bölge ekolojik yönden çok temiz, konvansiyonel tarımın yaygın olmaması bir avantaj.
- Ceviz potansiyeli çok yüksek, değerlendirilmeli.
- Küçükbaş potansiyeli yüksek
- Teşvik ve destekler yerel koşullara göre tespit edilmeli.
- Bilimsel çalışmalar desteklenmeli.
- Önder çiftçilik sistemi uygulanmalı.
- Yöreye uygun üretim deseni belirlenmeli teşvik ve destekler buna göre olmalı.
- Yerel çeşitlerin üretimde kullanılması, geliştirilmesi ve endemik bitkilerin korunarak kültüre alınması sağlanmalı.
- Tarımda istatistik çalışmaları sağlıklı yapılmalı. Başlangıç envanterleri çok iyi çıkarılmalı.

VAN'DA TARIMSAL ÜRETİM İÇİN UYGUN SEKTÖRLER VE ALANLAR

SEKTÖR ADI	AÇIKLAMA
Kırmızı Et Üretimi	Van, sahip olduğu geniş meraları ile özellikle büyük baş ve küçük baş et hayvancılığı için önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Van'daki mera varlığı Ülkemizin mera varlığının % 10'unu oluşturmaktadır.
Süt Sığırcılığı	Van'daki hayvancılık işletmelerinin küçük ve düşük verimli olması ve ilin geniş yem bitkisi üretim alanlarına sahip olması, 100 baş üzeri kapasiteli süt sığırı işletmeleri için önemli bir rekabet avantajı sunmaktadır.
Organik Tarım ve İyi Tarım Sektörü	İlimizde kimyevi gübre ve tarımsal ilaç kullanımı düşük seviyededir. Bir çok ürün doğal olarak üretilmektedir. Özellikle Bahcesaray, Çatak ve Gevaş İlçelerinde yapılan geleneksel üretim ile il genelinde bal üretimi başta olmak üzere, bitkisel ve hayvansal üretimde organik tarım ve iyi tarım yatırımları yapılabilecek yatırımlar olarak önem kazanmaktadır.
Meyvecilik ve Yaz sebzeciliği	Meyvecilikte ve sebzecilikte Van'ın geç hasat avantajı pazarda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle kiraz hasadının Ağustos ayına kadar devam etmesi kiraz üretimini önemli kılmaktadır.
Kırsal Turizm	Kırsal alanda çiftliklerin geleneksel yapıda olması, kırsal alanın otantik özellikleri, dağ, yayla, göl, kış turizmi potansiyelinin yüksek olması ekoturizm için önemli bir fırsat sunmaktadır.
Su Ürünleri Yetiştiriciliği	Van, alabalık yetiştiriciliği için önemli su kaynaklarına sahiptir. Vangölü ve Erçek göllerinde her yıl 7.000 ton civarında inci kefali balığı istihsalı gerçekleştirilmektedir.